

Rybáriková-Serdahely, Margaréta; Štefanovičová, Tatiana

Príspevok ku stredovekým kamenárskym značkám z Bratislavy

Archaeologia historica. 1990, vol. 15, iss. [1], pp. 447-451

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139895>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

M. RYBÁRIKOVÁ-SERDAHELY—T. ŠTEFANOVIČOVÁ

V poslednom čase sa znovu začala venovať pozornosť stredovekým kamenárskym značkám, ktoré tvoria síce len čiastkovú, ale pritom dôležitú súčasť stredovekej materiálnej kultúry. Dokladá to štúdia M. Pojsla (1984) a najmä seminár poriadaný vo februári 1989 v Olomouci, ktorý bol venovaný technickým, výtvarným aj teoretickým otázkam kamenárskych značiek. V následnosti na seminár venoval sa otázkam kamenárskych značiek z Velehradu a Moravy znovu M. Pojsl (1989).

Na Slovensku je skúmanie tejto problematiky zatiaľ len v počiatkoch. Možno povedať, že pozornosť na kamenárske značky sa sústredila predovšetkým v Bratislave, v súvislosti s reštaurátorskými prácami na monumentálnych stredovekých stavbách. Pri vyhodnotení architektonického výskumu Bratislavského hradu spracoval kamenárske značky gotickej stavby A. Fiala (1969). Zistil tu 169 kamenárskych značiek, niektoré z nich sa však opakujú, prípadne sa nachádzajú v zrkadlovej polohe alebo rôznych rozmeroch. Kamenárskymi značkami z ďalších objektov v Bratislave sa zaoberala M. Rybáriková-Serdahely vo svojej diplomovej práci (1984). Spracovala v nej predovšetkým značky z domu sv. Martina, odkiaľ zistila 104 značiek a menší počet z kostola klariského a františkánskeho kláštora v Bratislave. Stredoveké kamenárske značky z domu sv. Martina M. Rybáriková-Serdahely nedávno publikovala (1989).

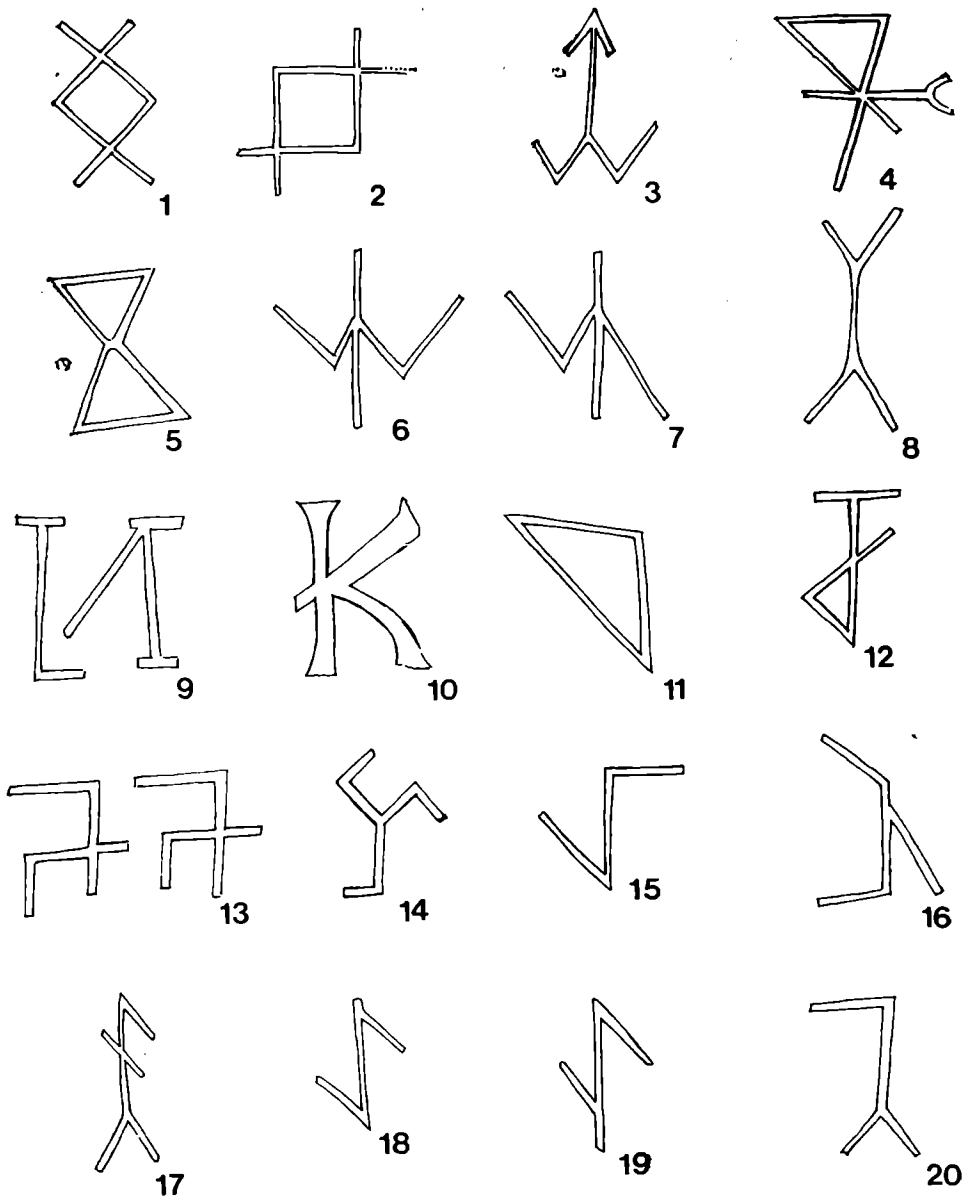
Vzhľadom na súčasný, prakticky skoro počiatočný stav bádania o kamenárskych značkách stredovekých stavieb na Slovensku, ako aj na možný rozsah príspevku, chceme poukázať len na niektoré možnosti využitia súborov kamenárskych značiek z Bratislavy. Nebudeme sa preto na tomto mieste podrobne zaoberať otázkami funkcie kamenárskych značiek, chceme však uviesť, že ich považujeme za značky jednotlivých kamenárov, ktorí pracovali v kamenárskych alebo stavebných hutiach. Predpokladáme, že Bratislava mala vlastnú stavebnú huť, ktorá bola ovplyvnená hlavne stavebnou huťou viedenskou a budínskou. Popri výrazných výtvarných znakoch a architektonických detailoch na to poukazujú aj kamenárske značky.

A. Fiala vo svojej štúdii o gotickej architektúre Bratislavského hradu (1969) podrobne rozobral kamenárske značky z hradu a ich porovnaním poukázal na pôsobenie jednotlivých kamenárov na viacerých architektonických častiach hradného paláca, vstupných veží hradného opevnenia, studne na hradnom nádvorí a pod. Porovnaním značiek z hradu s nálezmi kamenárskych značiek na niekoľkých stavbách v Budíne (D. Várnai 1955, 325—362) a na dome sv. Martina v Bratislave doložil pôsobenie majstrov s tými istými kamenárskymi značkami na uvedených stavbách. Chceli by sme poukázať aj na zhodu viacerých kamenárskych značiek bratislavských

stavieb so značkami, ktoré sú zaznamenané z dómu sv. Štefana vo Viedni (A. Kieslinger 1949). Prehľad výskytu rovnakých značiek na viacerých častiach jednej stavby, alebo na viacerých stavbách prinášame v grafic-
kom vyobrazení nasledovne:

1. Viedeň, značka č. 14 a č. 52 (Kieslinger, 1949); Bratislava, dóm sv. Martina značka č. 15 na klenbe lode (1435—1452).
2. Bratislava-hrad, značka č. 22 na bosáži juhovýchodného nárožia, značka č. 84 na severnej obrube vnútornej brány malého nádvorja, značka č. 91 — ako predchádzajúca, značka č. 110 na západnej stene východnej vstupnej veže hradu.
Bratislava-dóm sv. Martina značka č. 8 na vonkajšom ostení severného okna; Budínský hrad značka č. 23.
3. Bratislava-hrad, značka č. 132 a 133 na sekundárne použitej konzole pôvodného vlysu na korune južnej fasády paláca; dóm sv. Martina značka č. 34 z klenby lode, na profile rebra.
4. Bratislava-hrad, značka č. 77 z veľkého vstupného portálu; dóm sv. Martina značka 1, 4, 5 v prvom východnom okne severnej lode, značka č. 23 z klenby lode a značka 4, 10, 12 z klenotnice.
5. Viedeň — značka č. 100 z vysokej veže; Bratislava, dóm sv. Martina, značka č. 39 z lode kostola.
6. Bratislava-hrad, značka č. 161 zo studne; Viedeň, značka č. 9 z Albertínskeho chóru a značky č. 24 a 25 zo ženského chóru.
7. Bratislava-hrad, značka č. 129 z okna južnej fasády paláca; Viedeň, značka č. 161 z Orlej veže.
8. Bratislava-dóm sv. Martina, značka č. 16 z lode, podobne značka č. 11; Bratislava-Klariský kostol, značka č. 1 z ostenia okna; Viedeň, značka č. 44 z prepoštského chóru.
9. Bratislava-Klariský kostol, značka č. 3 z ostenia okna; Viedeň — značka č. 10 z Albertínského chóru.
10. Bratislava-Klariský kostol, značka č. 4 z 2. okna; Viedeň, značka č. 58 a 154; Budín, značka č. 218.
11. Bratislava-hrad, značky č. 14, 19, 114, 106; Bratislava-Františkánsky kostol, značka č. 10.
12. Bratislava-hrad, značka č. 11; dóm sv. Martina, značka č. 11, Budín, značka č. 25, 126.
13. Bratislava-hrad, značka č. 152—154, 156, 158; dóm sv. Martina, značka 1—3, 5, 15.
14. Bratislava-hrad, značka č. 130; dóm sv. Martina, značka na južnom pilieri západnej fasády; Viedeň, značka č. 39.
15. Bratislava-hrad, značka 101; dóm sv. Martina, značka č. 9 na južnom okne a značky č. 3 a 6 na prvom východnom okne; Viedeň, značka č. 28, 50, 114; Budín, značka č. 163—167.
16. Bratislava-hrad, značka č. 78; dóm sv. Martina, značka č. 4.
17. Bratislava-dóm sv. Martina, značka č. 13 z klenby lode; Viedeň, značky č. 141, 160, 169.
18. Bratislava-dóm sv. Martina, značka č. 5 z točitého schodišťa; Budín, značka č. 175.
19. Bratislava-dóm sv. Martina, značka č. 9 z interiéru schodišťa vo veži a značka č. 1 z klenotnice; Budín, značka č. 130.
20. Bratislava-hrad, značka č. 138; Budín, značka č. 176.

Z uvedeného stručného prehľadu možno usudzovať, že kamenári, ktorí pôsobili na stavbách bratislavskej hute, majú podľa výskytu kame-



Prehľad výskytu rovnakých značiek na viacerých stavbách.

nárskych značiek doloženú činnosť aj vo viedenskej a budínskej huti. Presnejšie určiť časové pôsobenie jednotlivých kamenárov je zatiaľ dosť náročné. Stavebný vývoj uvedených bratislavských objektov môžeme načrtnúť asi nasledovne: K prestavbe farského kostola — domu sv. Martina — došlo v 14. storočí. Z tohto obdobia sa zachovalo obvodové murivo trojlodia a veža na západnej strane ktorá bola pôvodne predsunutá pred západným priečelím. V druhej polovici 14. storočia došlo aj ku prestavbe

a dostavbe klariského a františkánskeho kostola, možno, že väčšia časť stavby sa realizovala až v poslednej štvrtine 14. storočia (V. a D. Menclovi 1936, 48 n.). Vtedy bola k františkánskemu kostolu pristavaná kaplnka sv. Jána, dokončená až v prvých desaťročiach 15. storočia. Na stavbe martinského dómu sa pokračovalo do roku 1423, potom bola stavba až do roku 1436 pre husitské nájazdy zastavená. Na jej dokončení sa pokračovalo po roku 1435. Stavba gotického hradu, vyvolaná iniciatívou cisára Žigmunda Luxemburského, je dobre datovaná aj archívnyymi prameňmi do rokov 1423—1436—7. Opevňovacie práce boli vyvolané nebezpečenstvom husitských nájazdov, súčasne s nimi došlo však aj k veľkolepej výstavbe paláca.

Pokiaľ ide o časový sled práce kamenárov s totožnými značkami na hrade a martinskom dome, domnieva sa A. Fiala, že títo pracovali najprv na hrade a po jeho ukončení sa podieľali na dostavbe dómu. Vzhľadom na doložené prerušenie prác na dome sv. Martina je tento názor pravdepodobný. O budínskych majstroch predpokladá A. Fiala ich príchod z Budína do Bratislavy. Nie celkom jednoznačne sa dá vyjadriť časový sled prác kamenárskych majstrov zo svätoštefanskej viedenskej hute. Veľmi pravdepodobne pôsobili v Bratislave už v druhej polovici 14. storočia, čo by dokladali značky na kostole klarisiek, aj niektoré značky na martinskom dome. Na druhej strane sa niektoré značky z martinského dómu objavujú na orlej veži štefanského dómu vo Viedni, ktorá pochádza z druhej polovice 15. storočia. Nie je vylúčené, že niektorí kamenárski majstri sa po ukončení prác v Bratislave odobrali do Viedne. Bližšie určiť tieto vzťahy by bolo možné len po podrobnej analýze architektonických detailov jednotlivých častí, na ktorých sa kamenárske značky vyskytujú.

Iným problémom je otázka možného prežívania určitých kamenárskych značiek dlhšiu dobu, ako to naznačuje zhoda niektorých značiek z Velehradu (13. storočie) so značkami z bratislavských stavieb. Môže to súvisieť s prenášaním výrobných remeselných tradícií v rámci viacerých generácií. Riešenie týchto aj mnohých ďalších problémov ostáva otázkou a úlohou ďalšieho výskumu.

Literatúra

- FIALA, A. 1969: Gotická architektúra Bratislavského hradu. Zborník Historica XX, s. 18—25, obr. 3—7.
- KIESLINGER, A. 1949: Die Steine von St. Stephan. Wien.
- MENCLOVI, V. a D. 1936: Bratislava, stavební obraz města a hradu. Praha.
- POJSL, M. 1984: Příspěvek k problematice stavebních hutí ve 13. století na Moravě. Archaeol. historica 9, s. 217—238.
- POJSL, M. 1989: Kamenické značky a stavebně historický průzkum. Památky a příroda 14, s. 395—402.
- RYBÁRIKOVÁ-SERDAHELY, M. 1984: K otázke kamenárskych značiek v Bratislave. Dipl. práva, Bratislava.
- RYBÁRIKOVÁ-SERDAHELY, M. 1989: Stredoveké kamenárske značky z dómu sv. Martina. Zborník slov. nár. múzea LXXXIII, História 29, s. 109—123.
- VÁRNAI, D. 1955: A Budai várpalota középkori kőfaragójelci. Budapest régiségei XVI, s. 325—362.

Beitrag zu den mittelalterlichen Steinzeichen aus Bratislava

Im Zuge der Restaurierungsarbeiten an monumentalen mittelalterlichen Bauwerken und bei der Auswertung architektonischer Untersuchungen der Burg Bratislava begann man auch den Steinmetz-Zeichen höhere Aufmerksamkeit zu schenken.

In Bratislava wurden bisher die Steinmetz-Zeichen an der Burg, am St.-Martin-Dom, an der Klarissinnen-Kirche und einem bestimmten Teil des Franziskaner-Klosters gewertet. Auf Grund der genannten Beobachtungen wollen wir auf die Übereinstimmung mehrerer dieser Zeichen auf Bauten in Bratislava mit jenen hinweisen, die vom St.-Stephans-Dom in Wien und manchen Bauten in Budín verzeichnet werden. Das Vorkommen übereinstimmender Zeichen bringen wir in graphischer Abbildung, die bestätigt, daß die auf den Bauten der Hütte Bratislava tätigen Steinmetzen auch in der Wiener und Budíner Hütte gearbeitet haben. Die Tätigkeit von Meistern der Wiener St.-Stephans-Hütte in Bratislava schon in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts belegen auch Steinmetz-Zeichen aus dem Klarissinnen-Kloster und dem St.-Martin-Dom.

Eine Bestimmung der zeitlichen Folge und der Beziehungen zwischen den einzelnen Hütten wäre nur nach der eingehenden Analyse architektonischer Einzelheiten von Bauteilen möglich, auf denen diese Zeichen vorkommen.

Abbildung:

Übersicht des Vorkommens identischer Steinmetz-Zeichen auf mehreren Bauten.

